

2020 / Vol:6, Issue:27 / pp.831-851

REVIEW ARTICLE

Arrival Date : 24.05.2020

Published Date : 12.06.2020

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.330>

Reference : Şenol, D. & Taştan, A. (2020). "Covid-19 (Corona Virüs) İle Mücadelenin Görünmez Kahramanları: Ev Kadınları", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 6(27):831-851.

COVID-19 (CORONA VİRÜS) İLE MÜCADELENİN GÖRÜNMEZ KAHRAMANLARI: EV KADINLARI

The Invisible Heroes Of The Struggle With-19 (Coronavirus): House Women

Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Kırıkkale Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, Kırıkkale/Türkiye

Aşkın TAŞTAN

Kırıkkale Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Mezunu, Kırıkkale/Türkiye

ÖZET

Covid-19 yeni Corona virüs salgınının dünya geneline yayılması ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmesinin ardından, pek çok ülke salgınla mücadelede kendi tedbirlerini uygulamaya başlamıştır. Türkiye de 10 Mart 2020 tarihinde, ilk vakanın görülmesinin ardından, bu salgınla mücadele noktasında kendi ulusal tedbirlerini vakit geçirmeden uygulamaya başlamıştır. Bu süreçte, başta sağlık çalışanları olmak üzere gerek emniyet birimleri gerek hizmet sektöründe çalışan pek çok kurum ve kuruluş elllerinden gelen gayreti ortaya koymuştur. Süreçten pek çok kurum etkilenmiş olmakla birlikte en fazla etkilenenlerin başında aile kurumu gelmektedir. "Hayat eve sığar" sloganı ile insanların kendi izolasyonlarını evlerinde gerçekleştirmeleri istenmiştir. Böylece yeni süreç, aile içinde değişimi de beraberinde getirmiş oldu. Aile içerisinde toplumsal cinsiyet kabulleri doğrultusunda gerçekleşen aile içi iş bölümü, aile bireylerinin ev içinde daha fazla zaman geçirmeye başlaması ve pandeminin getirmiş olduğu sorumluluklarla farklılaşmaya başlamış oldu. Bu farklılaşmanın ev kadınlarının hayatlarında bir değişime sebep olup olmadığının araştırılması için Kırıkkale ilinde yaşayan ve kartopu örneklem metodu kullanılarak telefon aracılığı ile ulaşılan 21 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Ev kadınlarının, ailelerini salgından korumak için göstermiş oldukları çaba, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Herhangi bir ücret karşılığı olmadan günün her saati ev içi sorumluluklarını yerine getirmeye çalışan ev kadınlarının bu süreçte gösterdikleri gayret ve yaşadıkları sıkıntılar araştırılmaya çalışılmıştır. Böylece süreçte ev içi iş yükleri artan kadınların, yeni Corona virüsten ailelerini korunmak için ev içerisinde aldıkları önlemleri görüşme verileri ışığında ortaya koyarak, kadınların bu dönemin atlatılmasındaki rollerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Corona Virüs, Fiziksel Mesafe, Ev Kadınları, Salgın, Pandemi, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT

Following the spread of Covid-19, new Corona virus outbreak, worldwide and the World Health Organisation's declaration of pandemic, many countries have started to implement their own measures to combat with the epidemic. On March 10, 2020, after the first case of coronavirus in Turkey, Turkey began to implement their own national measures without delay. In this process, many institutions and organizations, especially healthcare workers, both the security units and the service sector, showed their best efforts. Although many institutions have been affected by the process, the family institution is among the most affected ones. People were asked to perform their own isolations at home with the slogan "Life fits home". Thus, the new process brought about change within the family. The family division of labour, which takes place in line with gender acceptance within the family, has begun to differentiate itself with the responsibilities of family members and the pandemic. In order to investigate whether this differentiation caused a change in the lives of housewives, semi-structured interviews were conducted with 21 women living in Kırıkkale province and reached by telephone using the snowball sampling method. The effort of housewives to protect their families from the epidemic is the subject of this study. The efforts and difficulties experienced by the housewives trying to fulfill their home responsibilities at any time of the day, without any fee, were tried to be investigated. Thus, it was tried to draw attention to the roles of women in overcoming this period by revealing the measures taken by women in the home in order to protect their families from the new Corona virus in the light of the interview data.

Keywords: New Corona Virus, Physical Distance, Housewives, Epidemic, Pandemic, Gender

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca meydana gelen pek çok salgın hastalık, toplumların hafızalarında derin izler bırakmış, bu salgınlar toplumsal kırılmaların da tetikleyicileri olmuştur. 21.yüzyıl salgın hastalıklarının

yoğun yaşandığı bir yüzyıldır. Dünya 21. Yüzyılda da, Sars (2002-2003) ile başlayan, ardından H1N1 virüsü (2009-2010/Domuz Gribi), Ebola (2014-2016) ve Mers (2015-günümüz) salgınlarıyla mücadele etmiş ve halen de etmektedir (Gögebakan, 2020).

2019 yılının Aralık ayı sonunda başlayan yeni Corona Virüs (Covid-19) 21.yüzyılın beşinci salgın hastalığıdır. Küreselleşme ve ulaşım araçlarının çeşitliliği ile yaşanan insan hareketliliğinin yoğunluğu, salgın hastalıkların yayılmasını ve kontrol altına alınmasını her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle her devlet kendi ulusal salgın hastalıklar acil durum eylem planlarını yapmak durumunda kalmıştır. Yeni Corona virüs salgınına Türkiye hazırlıklı yakalanmış, bu konuda gerekli tüm önlemler ivedilikle alınmıştır. Devlet, halkı bilinçlendirme ve bu konuda gerekli tedbirleri almaları konusunda gerekli uyarı, müdahale, hatırlatma, bilgilendirme, yönlendirme, takip görevini başarıyla yerine getirmiş, toplumsal destek ve duyarlılık sayesinde süreç kontrol altına alınmaya başlamıştır.

Bu süreçten pek çok kurum etkilenmiştir. Aile kurumu da bunlardan birisidir. Alınan tedbirler doğrultusunda okulların tatil edilmesi ve sokağa çıkma kısıtlamalarının uygulanması sonucunda ev içerisindeki günlük rutin değişmiş ve olağan dışı bir dönem başlamıştır. Bu durum, toplumsal cinsiyet kabulleri sebebiyle kadınlara yüklenen ev içi sorumlulukların artmasına sebep olmuştur. Aile içerisinde, sürecin yönetilmesi ve gerekli tedbirlerin uygulanması konusunda ev kadınlarının, bu süreci nasıl değerlendirdikleri ve yönettikleri merak konusudur. Bu çalışma ile salgın süreci ve bu sürecin ev kadınlarına yansımaları incelenmişse de öncesinde salgın hastalığın ne anlama geldiğinin bilinmesinde fayda görülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Salgın Hastalık Nedir?

2020 yılı ile birlikte hayatımızda daha fazla yer almaya başlayan salgın kelimesinin ne anlama geldiğine bakmak konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Eski Türkçede salgın kelimesi gerekli olduğu durumlarda herkesten para veya mal olarak toplanılan geçici bir vergi türü¹ için kullanılmış olup, bu vergiyi toplayan kişiler de tahsildar anlamına gelen “salgıncı” olarak tanımlanmıştır. Gündelik hayatın içerisinde salgın kelimesi belli bir hareketin, davranışın, sözün toplumda yaygınlaşmasını anlatmak için mecazi olarak kullanılmaktadır. Ancak 1 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Wuhan'da ortaya çıkan virüs salgını ile bu kelimenin tıbbi anlamı yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tıbbi anlamda salgın “bir hastalığın veya başka bir durumun yaygınlaşması ve birçok kimseye birden bulaşması”² anlamında kullanılmaktadır. Belirli bir alanda, belirli bir grup insan arasında, belirli bir süre boyunca beklenenden daha fazla vaka görülmesi³ tıpta salgın olarak tanımlanmaktadır.

Toplumlar farklı dönemlerde salgın hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Tarihte bilinen en eski salgının MÖ 430'da Mora Savaşı sırasında ortaya çıktığı ve bu salgın boyunca küresel boyutta pek çok ölüm olayının gerçekleşmiş olduğu bilinmektedir (Kayhan, 2020).

Salgın hastalıklar büyüklüklerine göre *endemi*, *epidemi* ve *pandemi*, olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır. *Endemi*, enfeksiyon veya hastalığın belirli bir coğrafyada veya toplulukta sürekli görülmesi durumu olup bulaşıcı hastalıkların dışarıdan müdahale olmadan belirli bir popülasyonda varlığını sürdürmesi durumudur.⁴ Salgına sebebiyet veren hastalık bölgesel veya dışarıdan gelen bir virüs sebebi ile ortaya çıkıp bir bölge, bir toplum veya bir grupta beklenenden daha fazla ve hızlı yayılmaya başladığında salgın kelimesi yerine *epidemi* kullanılmaktadır (Ozoğlu, 2020). *Pandemi* ise bir hastalık, enfeksiyon veya sağlıkla ilgili bir sorunun ülkeler, kıtalar arasında hatta dünya

¹ <http://www.lugatim.com/s/salg%C4%B1n>

² <https://kelimeler.gen.tr/salgın-nedir-ne-demek-263668>

³ <https://hsgm.saglik.gov.tr/dosya/mevzuat/genelge/Bulasici-Hastalıklar-ile-Mucadele-Rehberi-Genelgesi-2017-11.pdf>

⁴ [https://tr.wikipedia.org/wiki/Endemik_\(%C4%B1p](https://tr.wikipedia.org/wiki/Endemik_(%C4%B1p)

genelinde yayılması durumudur.⁵ Kısaca küçük çaptaki salgınlar endemi, daha büyükleri epidemi ve dünyanın büyük bölümünü etkileyen salgınlar da pandemi olarak tanımlanmaktadır.

12 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü'nün yapmış olduğu açıklama ile Covid-19 virüs salgını pandemi olarak ilan edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 22.04.2020 verilerine göre küresel düzeyde 2.5 milyon Covid-19 vakası ve 160.000 bu virüs sebebi ile ölüm gerçekleşmiştir.⁶

2.2. Covid-19 Yeni Corona Virüs Nedir?

Corona virüs (CoV) ailesi hem hayvanları hem de insanları enfekte edebilmekte olup insanları enfekte edebilenler soğuk algınlığından Ortadoğu Solunum Sendromu (MERS-Cov) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS)'a kadar uzanan çok sayıda salgın hastalığa sebep olan bir virüs olarak kabul edilmektedir (Jianhua,2020: 91). -19 da Corona virüs ailesinden bir virüsün sebep olduğu en son salgın hastalıklardan birisidir. Çin'in Wuhan Eyaletinde 2019 yılının Aralık ayının sonlarında yüksek ateş, öksürük ve nefes darlığı ile gelenlerin sayılarının artış göstermesi ile yapılan çalışmalar sonrasında, 13 Ocak 2020 tarihinde hastalardaki tanının adı "Yeni Corona virüs" (Covid-19) olarak tanımlanmıştır. Hastalık ilk önce hayvan pazarı ve deniz ürünlerinde tespit edilmiş ancak kısa süre sonra insanlar arasında da hızlı bir şekilde yayıldığına farkına varılmıştır. İlk önce Hubei eyaletinin diğer şehirlerine, ardından diğer eyaletlere oradan da Çin Halk Cumhuriyeti'nin geneline ve dünyanın diğer ülkelerine yayılmıştır.⁷

Türkiye'de 10 Mart 2020 tarihinde Sağlık Bakanı Fahrettin Koca tarafından ilk vakanın görüldüğü açıklanmıştır. İlk vakanın açıklandığı tarihten beş gün sonra Türkiye'de ilk ölüm gerçekleşmiştir. 1 Nisan 2020 tarihinde de salgının tüm ülkeye yayıldığı duyurulmuştur.⁸

-19 ile birlikte sosyal hayatta da önemli değişimler başlamış olup bu değişimler bundan sonraki hayatta kalıcı olacak gibi de görünmektedir. Başta temizlik alışkanlıkları olmak üzere, tokalaşmak, sarılmak, vb. her türlü yakın ilişkide bulunmanın ölçüsünde farklılık olacağı düşünülmektedir. Buna göre Corona'dan öncesi ile Corona'dan sonrasının farklı sosyo-kültürel bir yapılanma ortaya koyacağı, yaşama şekillerinin değişeceği varsayılmaktadır.

2.3. Salgın Hastalıklar ve Halk Sağlığı

Covid-19 virüsünün tedavisi için dünya genelinde hummalı bir çalışma söz konusu olmakla birlikte Mayıs 2020 tarihi itibarıyla henüz net bir tedavisi söz konusu değildir. Bu nedendir ki, bir muamma içerisinde bocalayan toplumun bilinçlendirilmesi, bu salgın ile mücadelede hayati önem taşımaktadır.

Hasta sayısında bir patlama olmaması, sağlık sisteminin kilitlenip hizmet veremez hale gelmesinin önlenmesi için bu salgının toplumla iş birliği halinde yönetilmesi dünya genelinde en doğru yöntem olarak kabul edilmektedir. İşte tam da bu noktada halk sağlığının korunmasına yönelik yapılan ve yapılacak olan çalışmalar, alınan tedbir ve önlemler son derece önem arz etmektedir. Bu çerçevede Dünya Sağlık Örgütü'nün her devlet için altı başlıktan oluşan tavsiyeleri söz konusudur. Bu tavsiyeler sırasıyla; öncelikle her vaka bulunmalıdır. İkincisi, her vaka, diğer insanlardan izole edilmelidir. Üçüncüsü, her vaka test edilmelidir. Dördüncüsü, her vakaya azami bakım yapılmalıdır. Beşincisi, her temas izlenmeli ve karantina tedbirleri uygulanmalıdır. Altıncı ve en önemli madde ise, toplumun eğitilmesi, iletişime geçilmesi ve güçlendirilmesidir.⁹ Zira salgın hastalıklarda toplum güçlendirilmez ve bu mücadeleye tam katılım sağlanmazsa mücadelenin başarılı olması düşünülemez.

⁵ <https://hsgm.saglik.gov.tr/dosya/mevzuat/genelge/Bulasici-Hastaliklar-ile-Mucadele-Rehberi-Genelgesi-2017-11.pdf>

⁶ <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-19--22-april-2020>

⁷ <https://19bilgi.saglik.gov.tr/tr/-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir>

⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_2020_koronavir%C3%BCs_pandemisi

⁹ <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-19--22-april-2020>

Salgın hastalıklarla mücadele edebilmek ve kamu sağlığının korunabilmesi için her ülke kendi kanunlarını oluşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında kamu sağlığı mevzuatıyla ilgili kanunlar şunlardır;¹⁰

- ✓ 24.04.1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
- ✓ 07.05.1987 tarih 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu
- ✓ 10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
- ✓ Bulaşıcı Hastalıklar Sürveyans ve Kontrol Esasları Yönetmeliği (30.05.2007 tarih ve 26537 sayılı Resmi Gazete)
- ✓ Uluslararası Giriş Noktalarında Uygulanacak Çevre Sağlığı İşlemlerine Dair Yönetmelik (03.11.2013 tarih ve 28810 Sayılı Resmi Gazete)
- ✓ Bulaşıcı Hastalıkların İhbar ve Bildirim Sistemi Konulu Genelge (23.10.2015 tarih ve 2015/18 sayılı)
- ✓ Bulaşıcı Hastalıklar ile Mücadele Rehberi Hakkındaki Genelge (11.09.2018 tarih ve 2018/22 sayılı)

Bu kanun maddeleri, kararnameler, genelge ve yönetmeliklerin, uygulanabilmesi, gerekli olan çalışmaların yapılabilmesi halk sağlığının koruna bilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu çerçevede salgın hastalıklarla ilgili kamu sağlığının korunmasına yönelik olarak pek çok ülke, mevcut otoriteleri tarafından bir dizi önlem paketi hazırlamıştır. Bu önlemler bazı ülkelerde daha kabul edilebilir düzeyde iken bazı ülkelerde cebren uygulanmaktadır. Örneğin Covid-19 virüsünün dünyaya yayıldığı Çin’in Wuhan kentinde devlet karantina tedbirlerini çok katı bir şekilde uygulamış, insanlar evlerindeyken bazen daire kapılarını bazen apartman kapılarını lehimleyerek onları evlerine hapsetmiş, şehirdeki tüm evleri tek tek gezen polis, ateşi yüksek olanları zorla hastanelere götürmüştür.¹¹

Çin, 07 Ocak’ta Wuhan’da başlayan hastalığın, bir salgın olduğu ve bu salgına Corona virüs ailesinden bir virüsün sebep olduğu resmi olarak açıklanmış, hemen aynı ay ülkemizde de Sağlık Bakanlığı, çeşitli üniversitelerden alanında uzman 26 öğretim üyesinden oluşan “Koronavirüs Bilim Kurulunu” oluşturmuştur. Nisan ayında kurulda yer alan öğretim üyesi sayısı 38’e yükseltilmiştir.¹² Bu süreçte Bilim kurulu tavsiyeleri, Sağlık Bakanlığı’nın halk sağlığı uygulamalarına da rehber olmuştur.

Sağlık Bakanlığı, halk sağlığını korumak ve toplumsal bilinçlenmenin tesisi için bu küresel sorun ile ulusal bir mücadele başlatmıştır. Bu çerçevede halkın Covid-19 yeni Corona virüs hakkında bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi için tüm iletişim araçları devreye sokulmuş, afişler, billboardlar, kitapçıklar ve el ilanlarıyla bu salgından korunma yöntemleri anlatılmıştır. Halk sağlığı bakımından Covid-19 yeni Corona virüsten korunma ile ilgili 14 maddelik bir önlemler dizisi, “Corona virüs alacağınız tedbirlerden daha güçlü değildir” sloganıyla tüm iletişim kanalları tarafından halka sunulmuştur.¹³ Bu 14 madde sırasıyla;

- ✓ Ellerinizi sık sık su ve sabun ile en az 20 saniye boyunca oarak yıkayın.
- ✓ Soğuk algınlığı belirtileri gösteren kişilerle aranıza en az 3-4 adım mesafe koyun.
- ✓ Öksürme veya hapşırma sırasında ağız ve burunu tek kullanımlık mendille kapatın. Mendil yoksa dirseğin iç kısmını kullanın.

¹⁰ <https://hsgm.saglik.gov.tr/bulasicihastaliklar-haberler/ulusal-pandemi-hazirlik-plani.html>

¹¹ <https://www.dmax.com.tr/koronavirus-gercegi/ozel-bolum>

¹² https://tr.wikipedia.org/wiki/Koronavir%C3%BCs_Bilim_Kurulu

¹³ https://19bilgi.saglik.gov.tr/depo/afisler/Halk/-19_14_KURAL_AFIS_50X70.pdf

- ✓ Tokalaşma, sarılma gibi yakın temaslardan kaçınin.
- ✓ Ellerinize gözlerinize, ağzınıza ve burnunuza dokunmayın.
- ✓ Yurt dışı seyahatlerinizi iptal edin ya da erteleyin.
- ✓ Yurt dışından dönüşte ilk 14 günü evinizde geçirin.
- ✓ Bulduğunuz ortamları sık sık havalandırın.
- ✓ Kıyafetlerinizi 60-90 derecede normal deterjanla yıkayın.
- ✓ Kapı kolları, armatürler, lavabolar gibi sık kullandığınız yüzeyleri su ve deterjanla her gün temizleyin.
- ✓ Soğuk algınlığı belirtileriniz varsa yaşlılar ve kronik hastalığı olanlarla temas etmeyin, maske takmadan dışarı çıkmayın.
- ✓ Havlu gibi kişisel eşyalarınızı ortak kullanmayın.
- ✓ Bol sıvı tüketin, dengeli beslenin, uyku düzeninize dikkat edin.
- ✓ Düşmeyen ateş, öksürük ve nefes darlığınız varsa, maske takarak bir sağlık kuruluşuna başvurun.

Daha sonra bu uyarılara fiziksel mesafe maddesi de eklenmiştir. Esasında burada kavramsal bir düzeltme yapılması gereklidir, zira insanlar arasında sosyal mesafe değil fiziksel mesafe olmalıdır (Reger vd., 2020: 2). Yani özel alandan, kamusal alana çıkıldığında insanlar arasında iki metrelik fiziksel bir boşluk, bir mesafenin olmasına dikkat edilmesi gerekli görülmektedir.

Covid-19 yeni Corona virüs ile mücadele kapsamında, halk sağlığına yönelik alınan önlemler aşağıda ki çizelgede kronolojik olarak sıralanmıştır.

Tablo 1. Halk Sağlığına Yönelik Alınan Önlemlerin Kronolojik Sıralaması

10 Ocak	Sağlık Bakanlığı "Koronavirüs Bilim Kurulu" kuruldu
11 Mart	İlk Corona virüs vakası görüldü
12 Mart	16 Mart itibarıyla okulların tatil edileceği açıklandı
12 Mart	Spor müsabakalarının seyircisiz oynanmasına karar verildi
13 Mart	Hâlihazırda Çin, İran, İtalya, Güney Kore ve Irak'a uçuşlar durdurulmuşken; yurt içinde ilk vakaların görülmesinin ardından Almanya, Fransa, İspanya, Norveç, Danimarka, Belçika, İsveç, Avusturya ve Hollanda dâhil 9 ülkeye daha uçuşların durdurulması kararı alındı
13 Mart	Başka ülkelerden gelenlere karantina tedbirleri uygulanmaya başlandı
13 Mart	Umreden dönen 10 bin 330 vatandaşın 5 bin 392'si Ankara'da, 4 bin 938'i Konya'da öğrenci yurtlarında karantinaya alındı
14 Mart	Azerbaycan ile kara ve hava yolu ulaşımı, Gürcistan ile ise Sarp Sınır Kapısı'ndan geçişler karşılıklı olarak durduruldu
15 Mart	Ülke genelinde tüm kütüphaneler 16-30 Mart arası kapatıldı
15 Mart	İçişleri Bakanlığı genelgesiyle barlar ve gece kulüpleri 16 Mart'tan itibaren geçici olarak kapatıldı
16 Mart	81 ilin valiliklerine gönderilen genelge de restoranlar ve alışveriş yapılan dükkânlar haricinde insanların toplu olarak bulunduğu kafe, internet kafe, sinema ve spor salonlarının kapatılması talimatı verildi
16 Mart	İngiltere, İrlanda, İsviçre, Mısır, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri uçuş yasağı uygulanan ülkelere eklendi
16 Mart	Tüm ülkedeki camilerde cuma namazları da dâhil cemaatle kılınan namazlara ara verildi
16 Mart	İlk-orta dereceli okullar 2 hafta; üniversiteler 3 hafta tatil edildi
17 Mart	Almanya, Fransa, İspanya, Norveç, Danimarka, Belçika, İsveç, Avusturya ve Hollanda dâhil 9 ülkeye daha uçuşlar durduruldu
19 Mart	Futbol, basketbol, voleybol ve hentbol liglerinin ertelendiği açıklandı
20 Mart	Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile tüm bilimsel, kültürel, sanatsal toplantı ve etkinlikler Nisan sonuna ötelendi
21 Mart	46 ülkeye daha uçuşların durdurulduğu açıklandı, böylece uçuş yasağı uygulanan ülke sayısı 68'e yükseldi
21 Mart	Risk grubundaki 65 yaş üstü ve kronik hastalığı bulunan vatandaşlara sokağa çıkma yasağı getirildi

21 Mart	Alışveriş merkezleriyle (AVM) ilgili bir karar alınmamasına rağmen büyük şehirlerdeki çok sayıda AVM, işletmecilerin halk sağlığı konusunda gösterdiği hassasiyet nedeniyle kapılarını geçici olarak kapatma kararı aldı
21 Mart	Berber, kuaför ve güzellik merkezlerinin saat 18.00'dan sonra kapatılması kararı alındı
23 Mart	MEB uzaktan eğitime başladı
24 Mart	Market ve süper marketlerin 09:00-21:00 saatlerinde hizmet vermesine karar verildi
25 Mart	MEB uzaktan eğitimin 30 Nisan'a kadar süreceğini açıkladı
26 Mart	YÖK tarafından Üniversitelerin Bahar Dönemi'nde yüz yüze eğitim yapmayacağını bildirdi.
27 Mart	Tüm yurt dışı uçuşları durduruldu
3 Nisan	30 büyükşehir ve Zonguldak şehrine araç giriş çıkışları durduruldu
3 Nisan	Kısmi sokağa çıkma yasağı 20 yaş altındakileri kapsayacak şekilde genişletildi
3 Nisan	Tüm vatandaşların kamuya açık alanlarda maske takması zorunlu hale geldi
10 Nisan	30 Büyükşehir de ve Zonguldak ilinde 2 gün sokağa çıkma yasağı uygulandı
23 Nisan	30 Büyükşehir de ve Zonguldak ilinde 4 gün sürecek sokağa çıkma yasağı ilan edildi
29 Nisan	MEB uzaktan eğitimi 31 Mayıs'a kadar uzattı

*Basın yayın organlarında çıkan haberlerden derlenmiştir

Halk sağlığının korunmasına yönelik önlemler, belirli bir düzen çerçevesinde yumuşak bir geçişle alınmış ve uygulamaya konulmuştur. Alınan önlemlerin uygulamaya geçilmesiyle beraber, toplumun genelini kapsayan bir eve dönüş, eve kapanma da beraberinde gelmiştir. Toplum, medya ve iletişim araçları vasıtasıyla evde kalmaları ve kendi gönüllü karantinalarını uygulamaları konusunda teşvik edilmiştir. Elbette ki bu uygulama salgın hastalıklardan korunma konusunda alınabilecek tedbirlerin en önemlisidir. Ancak burada çokta farkında olunmayan, neredeyse görünmez olan ve Covid-19 ile mücadelede ailelerini bu hastalıktan korumaya çalışan ev kadınları, bu sürecin aile içerisinde yönetilmesinin baş aktörleri olmuştur. Bu kadınlar, mevcut toplumsal cinsiyet kabulleri tarafından belirlenen, görev ve sorumlulukları, Covid-19 yeni Corona virüs salgını sürecinde daha fazla artsa da, salgının hane halkına sirayet etmemesi için ellerinden geleni yapma gayreti içine girmişlerdir.

2.4. Toplumsal Cinsiyet Kabulleri ve Kadının Ev İçi Roller

Şimdiki adı ile Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2001 yılında yayınlamış olduğu Aile Raporu (2002: 17)'na göre aile, üyelerinin birbirlerini etkilediği ve yaşamdan almış oldukları tatmin düzeylerini arttırmak için üstlenmiş oldukları roller çerçevesinde bir araya gelmiş, bu çerçevede önemli fonksiyonlar ortaya koyan insanlardan oluşan önemli bir kurumdur. Aile kurumunun yürütmüş olduğu faaliyetler, aile bireyleri arasında dağıtılan farklı statüler ve bu statülere uygun olarak gerçekleştirilmesi istenen rollerin yerine getirilmesi ile mümkün olmaktadır. Rol, belirli statü ya da toplumsal konumlara atfedilen toplumsal beklentileri ortaya koyan bir kavram (Marshall, 2009: 624) olup aile kurumunda eş, anne, baba, büyükanne, büyükbaba, çocuklar gibi ailenin şekline bağlı olarak gerçekleşen statülere uygun davranış biçimlerini ortaya koymaktadır. Bireylerin bu kurum içerisinde üstlendikleri roller, her bireyin kendine özgü kişilik ve davranışlarının gelişmesine neden olmaktadır. Bu kişilik ve davranış türlerinin bazıları kalıtsal, bazıları da yaşamdan ve çevreden edinilen alışkanlıklarla ilişkilidir (Günay ve Bener, 2011: 159). İşte tam da bu noktada toplumsal cinsiyet kabulleri devreye girmektedir. Doğumla birlikte edinilen cinsiyetin aksine, toplumsal cinsiyet, sonradan edinilen, toplumlara göre farklılıklar ortaya koyan ikinci bir cinsiyet ve roller bütünü algısıdır. Cinsiyet, anne rahmine ilk düşülen andan itibaren başlayan ve değiştirilemeyecek bir süreç iken, toplumsal cinsiyet, sonradan giyilen bir elbise gibi değiştirilebilir bir yapı arz etmektedir (Taştan, 2020: 20). Bu sebep ile cinsiyet bireyin biyolojik yapısı, toplumsal cinsiyet de toplumun bireye yüklemiş olduğu sorumluluklarla ilişkilidir.

Toplumsal cinsiyet, toplumun ve hâlihazırda bu topluma ait kültürel kodların, iki cinse de ayrı ayrı yüklediği anlam ve o cinslere ait beklentilerin, yaşam deneyimleri ile oluşturduklarının tamamıdır (Şenol vd., 2018: 33). Mensubu olunan toplumun sahip olduğu kültürel kodlar, bireyleri sosyal olarak yapılandıran önemli etkenlerdir. Yani toplum içerisinde bir kadın veya erkek nasıl hareket etmelidir, nasıl düşünmelidir, nelere dikkat etmelidir, kısacası sosyalizasyon sürecinden nasıl geçirilmelidir veya geçirilmektedir sorularına verilen cevaplarla ilişkilidir. Bu soruların cevabı içinde bulunulan

sosyo-kültürel yapılanmaların kültürel kodları ile ilişkili olup o kodların aktarılması ile kültürel devamlılık sağlanmaya çalışılmaktadır. Örneğin, ataerkil sistemlerde erkeğin evin geçimini ve güvenliğini sağlamak, kadının da çocuk yetiştirmek, ev içi işleri ve ilişki ağını düzenlemek gibi sorumlulukları şeklinde bir iş bölümü söz konusudur. Bu işbölümü aynı zamanda toplum ve aile içindeki güç ve iktidar ilişkilerini yöneterek toplumsal eşitsizliğe de kaynaklık etmektedir (Çiçek ve Çopur, 2018:4). Zira ev içerisinde yapılan işler, ücretli yapılan işlerden daha değersiz olarak kabul edilmektedir (Akın ve Demirel, 2003: 73). Hiç şüphesiz bu algının oluşmasında o sosyo-kültürel yapılanmaların kültürel kodları etkili olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkeğin yapacağı işleri belirleyerek, o sosyo-kültürel yapılanma içinde kadın ve erkekleri belirli bir kalıp içinde tutmaya çalışılmaktadır. Toplumun bu çerçevenin dışına çıkanlara uygulamış olduğu müeyyideler, kadın ve erkek görevlerinin ayrışmasında önemli bir fonksiyon yüklenmektedirler. Ataerkil yapılanmalarda bu ayrışmalar, kadını daha çok hizmet sektörüne yönelik işlerde çalışmaya ve geleneksel olarak, kendilerine verilen yemek pişirme, bulaşık yıkama, çocuk bakma, ev temizliği gibi işleri yapmaya yönlendirmektedir (Yanıklar, 2018: 243). Üstlenilen geleneksel rollere göre, ev işlerini yapması ve ailenin devamlılığı için çalışması beklenen kadının, yaptığı işlerin önemli bir kullanım değeri bulunmaktadır. Ancak ev işi, yemek, çocuk ve yaşlı bakımı gibi işlerin parasal karşılıkları olmadığı için üretim faaliyeti olarak kabul edilmemektedirler. Özellikle kadınların yapmış oldukları bu işlerin görünür parasal karşılıklarının olmaması, değersiz kabul edilmelerine sebep olmaktadır. Kadınların bu faaliyetlerinin üretim faaliyeti olarak kabul edilmemeleri istatistiklere de yansımalarında etken olmaktadır (Özçatal, 2011: 22). Sosyalleşme süreci, toplumun kadına biçtiği statüye bağlı olarak “eş, anne ve ev kadını” rollerini içselleştirmesini sağladığı için kadınlar bu rolleri sorgulamaksızın kabullenme eğiliminde olmaktadır. Kabullenmemeleri durumunda, yaşanan olumsuzlukların sosyalleşme sürecinde tekrar tekrar yanlarında anlatılması veya benzer olaylara tanıklık etmeleri, kabullenme sürecinin hızlıca başarılı olmasında etkili olmaktadır. Bu süreç kadın emeği ve işgücünün, “ucuz emek”, “yardımcı aile işçisi”, “ücretsiz emek” vb. şekillerde tanımlanmasında rol oynamaktadır (Çiçek ve Çopur, 2018: 4).

Kadının yaptığı, sürekli kendini tekrar eden ve yenileyen, yoğun bir emek ve enerji harcamayı gerektiren ev işlerinin, ücretli emek piyasasının dışında kalması, değerinin oldukça düşük olmasına ve “ücretsiz emek” olarak adlandırılmasına sebep olmaktadır (Karakaya, 2018: 75). Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu’nun (UNDP) 1995 yılında yayınladığı “İnsani Kalkınma Raporu” na göre, kadınların katkıda bulunduğu ücretsiz ve görünmez işlerin değeri yıllık on bir trilyon Amerikan dolarıdır (Bhasin, 2003: 31). Yıllık on bir trilyon Amerikan doları değerindeki bu katkının aktörleri, bilinmeyen, önemsenmeyen, değer verilmeyen, görünmeyen işgücünün sessiz emekçileri yani kadınlar ve kız çocuklarıdır.

Covid-19 yeni Corona virüs salgını döneminde de işte bu “ücretsiz işgücü,” salgının önlenmesi ve salgının aile kurumuna zarar vermemesi için yoğun mesai harcamakta, bu virüsün ailelerine bulaşmaması için ellerinden geleni yapmaya özen göstermektedir. Bu çalışma, ev kadınlarının Covid-19 yeni Corona virüs ile mücadele sürecindeki rolleri, ev içerisinde yaşadıkları yoğunluk ve sürece katkılarının ne olduğunun araştırılması için yapılmıştır.

3. BULGU VE TARTIŞMALAR

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, Covid-19 yeni Corona virüs salgını sebebiyle ev kadınlarının bu sürece bakış açısı ve kendilerine yüklemiş olduğu sorumlulukları ortaya koyabilmek amacı ile gerçekleştirilmiştir. 21 ev kadını ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen çalışmanın görüşmeleri 20 Nisan 2020-20 Mayıs 2020 tarihleri arasında telefon ile gerçekleştirilmiştir. Teorik kısımda da bahsedilmiş olduğu gibi Türkiye’de 2020 yılının Mart ayında Dünya Sağlık Örgütü’nün süreci Pandemi olarak ilan etmesinden itibaren koruyucu ve kollayıcı bir takım sağlık tedbirleri

uygulanmaya başlandı. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de süreç ile mücadelede en etkin çözümün fiziki mesafenin korunması ile mümkün olabileceği üzerinde fikir birliğine varıldı. Bilimsel bir çalışma için dahi olsa karşılıklı bulaş riskini göze almak mümkün olamayacağı için yarı yapılandırılmış görüşmeler fiziksel mesafeyi korumak adına telefonla gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubu, görüşülen her ev kadınından görüşme talebine olumlu cevap verebileceğini düşündüğü bir başka ev kadınına yönlendirmesi ile oluşturulmuştur. Böyle bir süreçte mümkün olduğu kadar farklı sosyo-kültürel ve ekonomik yapıdaki ev kadınına ulaşılabilmesi için çalışmada kartopu örneklem modeli kullanılmıştır.

Çalışma özellikle ev kadınları ile gerçekleştirilmiştir. Böyle bir çalışmada ev kadınlarının seçilmiş olmasının sebebi, Türk sosyo-kültür yapısında ataerkil yapılanmanın içselleştirilmiş olması sebebi ile ev içi işlerden erkeklere oranla kadınların daha fazla sorumlu tutuluyor olmasıdır. Bu derece önemli sonuçları olan bu riskli süreçte, toplumsal cinsiyet rollerinin bir dönüşüme uğrayıp uğramadığı ve bir dönüşüm söz konusu oldu ise nelerin etkili olduğu görüşme grubundaki kadınların ifadeleri ile ortaya konulmak istenmiştir. Bilindiği gibi nitel araştırma verileri sadece örnekleme dair bilgiler vermektedir. Bu bilgiler üzerinden genelleme yapılması mümkün olmamakla birlikte örneklem üzerinden konu ile ilgili fikir edinebilmek mümkün olabilmektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler ev kadınları üzerinden gerçekleştirildiği için kadınların ücret elde etmelerini sağlayan bir işleri söz konusu değildir. Bu kadınlar daha çok ev temizliği, çocuk ve yaşlı bakımı, yemek gibi günlük rutin işleri ile uğraşıyor olsalar da buna ek olarak aile fertleri ve aile birliğinin sağlıklı devamlılığı için son derece önemli fonksiyonlar yerine getiren bir grubu oluşturmaktadırlar. Kendileri ücretli bir işte çalışmadıkları için heterojen bir grup oluşturulabilmesi amacı ile farklı meslek gruplarından eşleri olan kadınlar tercih edilmeye çalışılmıştır. Görüşme talebi, araçlar vasıtası ile gerçekleştirildiği için olsa gerek, hiçbir kadın tarafından geri çevrilmemiştir. Her bir katılımcı ile görüşme 30 ile 60 dakika arasında sürmüştür. Görüşmeciler kadınların görüşmeler sırasında son derece istekli oldukları ve çok detay bilgiler verdikleri dikkati çekmiştir. Görüşmelerin bitiminde genellikle böyle bir çalışma yapılmasından ve kendilerinin de bu çalışmaya katkı sağlıyor olmalarından memnuniyetlerini dile getirmiş olmaları son derece dikkat çekici bulunmuştur. Pandemi sürecinde ev dışında bir faaliyetlerinin olmaması, rutin işlerin arasına sıkışarak kendilerini tekrar etmenin dışında bir faaliyette bulunamamanın sıkıcılığına yapmış oldukları vurgu, bu memnuniyetin sebebini ortaya koymaktadır. Pandeminin ev dışındaki hayatı minimuma indirmesinden dolayı, insanların telefon görüşmelerine ayırmış oldukları sürenin artması da bu düşünceleri desteklemektedir.

3.2. Görüşme Grubundaki Kadınların Demografik Özellikleri

Kırıkkale ilinde 02 Nisan 2020 tarihi itibarıyla, Covid-19 vaka sayısı 22 olarak açıklanmıştır (Özkaya,2020). Vaka sayısının azlığında alınan tedbirler ve salgına karşı verilen mücadelenin büyük önemi bulunmaktadır. Bu çalışma Kırıkkale ilinde yaşayan 21 ev kadını ile gerçekleştirilmiştir. Ev kadınlarının Covid-19 yeni Corona virüs salgını sürecinde bu salgınla mücadele noktasında ortaya koydukları çalışma ve tedbir önlemleri araştırılmıştır. Ayrıca toplumsal cinsiyet kabulleriyle paralel olarak kadınların ev içerisindeki rolleri ve sorumluluklarında hangi yönde bir artma veya azalma olduğu görüşme grubu üzerinden ortaya konulmak istenmiştir.

Katılımcılara sekizi demografik sorulardan oluşmak üzere on altı soru yöneltilmiştir. Yaşları 22-62 arasında değişen kadınların yaş ortalaması 45,5 olarak tespit edilmiştir. Görüşme grubundaki kadınlar, yaşlarından da anlaşılacağı gibi halen hayatın içerisinde aktif olarak rol oynayan insanlardır. Katılımcı kadınların çocuk sayıları 1 ile 4 arasında, evlilik süreleri ise 3,5 yıl ile 34 yıl arasında değişiklik göstermektedir. Kadınlardan sadece bir tanesi yakın zamanda eşinden boşanmış olup diğer kadınların tamamı eşleriyle ve çocukları ile yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcı kadınlardan biri alerjik bronşit, biri panik atak, biri diyabet-tansiyon, 2’si tansiyon hastası olmakla birlikte geri kalan 15 kadının herhangi bir kronik rahatsızlığı bulunmamaktadır. Hane halkı

içerisinde kronik bir hastalığı olanların sayısı 10 olarak tespit edilmiştir. Buna göre hanedeki çocuklarda alerjik astım hastası olan 2, astım bronşit olan 3, kalbi delik olan bir çocuk bulunmaktadır. Kadınlardan birisinin eşi kalp-diyabet hastası, 2'sinin eşi de tansiyon hastasıdır.

Eşlerinin meslekleri bakımından incelendiğinde 3 emekli, 3 öğretmen, 3 akademisyen, 2 inşaat işçisi, 1 bankacı, 1 gardiyan, 1 satış müdürü, 1 market çalışanı, 1 Tüpraş çalışanı, 1 esnaf, 4 memur bulunmaktadır. Katılımcı kadınların sadece ikisi, Covid-19 salgını öncesinde ev dışında da çalışmış, Covid-19 salgınının başlamasıyla birlikte, her ikisi de işten ayrılmak durumunda kalarak halen ev kadını olarak hayatını devam ettirmektedir.

Katılımcı kadınlara demografik sorular dışında yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak sekiz soru yöneltilmiştir. Bundan sonraki kısımda bu çerçevede alınan bilgilerin sosyolojik değerlendirilmeleri yapılmaya çalışılacaktır.

3.3. Corona Virüs, Korunma Yöntemleri ve Fiziksel Mesafe

Katılımcı kadınların, “Corona” denince aklınıza ne geliyor?” şeklinde yöneltilen soruya 9 katılımcı ölüm geldiğini beyan etmiş, 4 katılımcı salgın hastalık geldiğini beyan ederken, 5 katılımcı da korkulması gereken bir şey olduğunu belirtmiştir.

“Ölüm riski yüksek olan tehlikeli bir hastalık” (K17- 44)

“Çok hızlı bulaşan salgın hastalık geliyor” (K14- 39)

“Korunulması gereken, korkulacak bir şey geliyor” (K6- 26)

Bununla birlikte bir katılımcı grip benzeri bir virüs olduğunu, bir diğeri Çin'in aklına geldiğini, bir diğeri de bir tefekkür ve kıyas ifade ettiğini belirtmiştir.

“İnsanların kendine dönmesi aklıma geliyor. Ev ile dışarıyı kıyaslama geliyor. Tefekkür, özüme dönmek, yaptıklarımı ve yapamadıklarımı sorgulamak geliyor” (K5- 56)

Bu üç katılımcının da esasında sonraki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere diğer katılımcılar gibi, Corona virüsü ölüm, tehlike, salgın, risk, korku, endişe, görünmez bir düşman gibi kavramlarla özdeşleştirdikleri görülmektedir. Katılımcı kadınların tamamında yeni Corona virüsün genel olarak bir korku ve kaygıya sebep olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Katılımcılara yeni Corona virüsten korunma yöntemleri hakkında neler bildikleri, bildiklerini uygulama noktasında neler yaptıkları ve bu bilgileri nereden öğrendikleri sorulmuştur. Katılımcıların tamamı hijyeninin, özellikle el hijyeninin, fiziki mesafenin¹⁴ ve dışarı çıkılması durumunda maske takılmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu bilgileri, 20 katılımcı görsel iletişim araçlarından (televizyon, internet), bir katılımcı da görsel ve yazılı iletişim araçlarından (televizyon, gazete) öğrendiklerini belirtmiştir. Katılımcıların cevaplarından birkaç tanesi aşağıda verilmiştir.

“Hijyene dikkat etmek gerektiğini biliyorum. Sosyal temasa dikkat etmek gerektiğini, dışarı çıkarken maske ve eldiven takmak gerektiğini biliyorum. Bunları televizyon ve medyadan öğrendim” (K1- 47)

“Kalabalık ortamlardan uzak durmak gerektiğini, toplu taşıma araçlarının kullanmamamız gerektiğini, dışarı çıkmak zorunda isek maske takmamız gerektiğini, el hijyeninin ve kişisel hijyenin çok önemli olduğunu biliyorum. Televizyondan öğrendim.” (K3-40)

¹⁴Pandemiden korunmak için en etkili yöntemin fiziki mesafenin sağlanması olduğu bilinmektedir. Ancak sürecin başından itibaren medyada “sosyal mesafe” ifadesi kullanıldığı için halk “fiziki mesafe” yerine “sosyal mesafe” ifadesini yanlış olmasına rağmen kullanmaktadır. Çalışmanın genelinde fiziki mesafe ifadesi kullanılmasına rağmen nitel araştırmalarda görüşmecilerin ifadeleri olduğu gibi yansıtıldığı için görüşmecilerin ifadelerinde sosyal mesafe şeklindeki kullanımlar, onların ifade ettikleri şekilde verilmiştir. Ancak görüşmecilerin sosyal mesafeden kastettiklerinin fiziki mesafe olduğunu düşünerek değerlendirmek gerekir.

“El hijyeninin önemli olduğunu, dışarı çıkarken maske takılmasının gerektiğini biliyorum. Genel olarak hijyenin ve sosyal mesafenin önemli olduğunu biliyorum. Televizyondan öğrendim” (K6-26)

“Sosyal mesafe gerekli, çıkmak zorunda kalınca maske ve eldiven kullanılması gerekiyor. El hijyeni çok önemli. Televizyon ve gazeteden öğrendim” (K21-62)

Genel olarak katılımcı kadınların yeni Corona virüsten korunma yönünde gerekli olan bilgilerin çoğuna sahip oldukları ve uygulama noktasında duyarlı ve bilinçli davrandıklarını görüşmeler sırasında elde edilen bilgilere dayanarak söyleyebilmek mümkündür. Bu başarının elde edilmesinde Sağlık Bakanlığı'nın yeni Corona virüsten korunma yöntemlerine yönelik tüm kanallarda yapmış olduğu zorunlu yayınların, alanında uzman kişilerin katılımları ile gerçekleştirilen programların payını göz ardı edebilmek mümkün değildir. Katılımcı kadınların tamamının bu bilgileri televizyondan öğrendiklerini beyan etmiş olmaları, görsel medyanın gücünün ortaya koyan önemli göstergelerden sadece birisidir.

Yeni Corona virüsten korunma yöntemlerini uygulama noktasında da katılımcıların tamamı tedbirlerin büyük çoğunluğunu uyguladıklarını beyan etmiştir. Ancak bazı katılımcıların pandemi öncesinde olan bazı takıntılarının bu süreçte daha fazla belirginleştiği görülmektedir. Örneğin katılımcılardan K18 (33), iki ayı geçkin bir süredir sadece 3 kere dışarı çıktığını belirtirken, normal zamanda da temizlik konusunda takıntılı olduğunu, süreçte bu durumunun daha da arttığını, önceleri günde bir kere evi temizlediğini, bu süreçte ise sabah ve akşam olmak üzere günde iki kere evi temizlediğini, ellerini yıkadıkları sıvı sabunun içerisine dezenfektan kattığını söylemiştir. Yine başka bir katılımcı K12 (56), pandemi öncesinde de el yıkama takıntısının olduğunu, süreçte bu durumun daha fazla arttığını belirtmiştir.

Bazı katılımcıların aldıkları tedbirleri bir miktar abartılı olarak uyguladıkları görülmüştür. Örneğin üç çocuk annesi K3 (40), çocuklarını evden hiç çıkarmadığını, fiziksel mesafeye ilk günden itibaren dikkat ettiğini dile getirmekle birlikte çocukları her gün banyo yaptırdığını belirtmiştir. Dışarı ile teması olmamasına ve evden hiç dışarı çıkmamalarına rağmen çocukların her gün yeni Corona virüse karşı korunması düşüncesiyle banyo yaptırılmasının çocukların bedensel ve ruhsal olarak nasıl etkileneceği başka bir araştırma konusudur.

Görüşme verilerinden de anlaşılacağı gibi bazı katılımcılar bu konuda daha uç noktalarda tepkiler vermektedir. Yeni Corona virüs pandemisi tamamen atlatıldıktan sonra bu katılımcıların, eski hayatlarına yeniden dönüp dönemeyecekleri, dönseler dahi bu sürecin ruh dünyalarında meydana getirmiş olduğu değişiklik ve tahribatların neler olduğu incelenmesi gereken önemli bir problem olarak düşünülmektedir.

Yeni Corona virüsten korunma yöntemlerini uygulayıp, uygulamadıkları sorusuna katılımcı kadınların tamamı uyguladıklarını belirtmişleridir. Sadece üç katılımcı uygulamaya çalışıyorum cevabını vermiş, ancak uyguladıkları korunma yöntemleri incelendiğinde korunma tedbirlerine riayet ettikleri görülmüştür.

“Uygulamaya çalışıyorum. Evde daha fazla temizlik yapıyorum. El hijyenine daha fazla dikkat ediyoruz. Birbirimizi uyarır olduk temizlik ve mesafe konusunda. Kızım sarılmayı çok sever, onu da uyarıyorum. Birbirimize karşı mesafemizi de etkiledi. Ankara'dan oğlum geldiğinde sarılmadım” (K8-52)

“Uygulamaya çalışıyorum. Hijyene, sosyal mesafeye dikkat ediyoruz. Kendi karantinamızı uyguladık, evden gerekmedikçe çıkmıyoruz. Zaten el yıkama takıntım vardı, bu süreçte daha arttı. Ev temizliğine dikkat ediyorum. Dışarı çıkarken maske takıyorum. Sosyal mesafeye dikkat ediyorum. Gerekmedikçe evden çıkmıyorum.” (K12-56)

Katılımcı kadınların salgının ilk zamanlarında daha titizlikle uyguladıkları bazı önlemleri, sürecin uzaması ve medyadan edindikleri yeni bilgiler çerçevesinde gevşettikleri görülmektedir. Örneğin

K13 (47), ilk zamanlar çok paniklediğini, her şeyi çamaşır suyuyla dezenfekte ettiğini, şimdilerde biraz daha rahat davrandığını beyan etmiştir.

Yeni Corona virüsünün damlacıklar yoluyla bulaşıyor olması, toplum içerisinde bireyler arasında bir fiziksel mesafeyi zaruri kılmaktadır. Bu sebeple Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın imzası ile bakanlık tarafından kamuoyuna duyurulan 14 kuralın ikinci maddesinde, “soğuk algınlığı belirtileri gösteren kişilerle aranıza en az 3-4 adım mesafe koyun” ifadesi yer almaktadır. Ancak daha sonra yeni yeni Corona virüsün gizli taşıyıcıları olabildiğinin görülmesi, hastalığı taşıyan bazı kişilerin hastalık belirtisi göstermeyebildiğinin anlaşılması üzerine her bireyin, diğer insanlarla yanlış kullanımı ile sosyal mesafe olarak adlandırılan fiziksel mesafenin korunması gerektiği anlaşılmıştır.

Katılımcı kadınlara Türkiye’de yeni Corona virüs vakası görüldükten sonra fiziki mesafeyi hemen sağlayıp, sağlayamadıkları sorulmuştur. Katılımcılardan 16’sı fiziki mesafeyi ilk günden itibaren korumak için son derece dikkatli davrandıklarını belirtmiştir. Görüşme grubunda ilk haftalarda fiziki mesafeyi gerekli görmeyen veya uygulamayan, ancak daha sonra uygulamaya başladığını belirten 3 katılımcı (K13,K8, K17), ilk zamanlar uygulayan ancak daha sonra uygulayamadıklarını belirten bir katılımcı (K19), yakın akrabalarıyla fiziki mesafeyi tam anlamıyla hala uygulayamadığını belirten 2 katılımcı (K6, K11) mevcuttur.

Elli beş yaşındaki K11, “*Akraba olmayanlarla mesafe koyabildik. Ama kardeşimin eşi Parkinson hastası ona yemek yapıp götürmem gerekiyor, ona gidiyorum. Annem çok yaşlı iki haftada bir maskeli ve mesafeyi koruyarak ziyaretine gidiyorum...*” şeklinde beyanda bulunurken; 26 yaşındaki K6, kayınvalidesi ve kayınpederi ile aynı binada oturduklarını, bu nedenle onların gelmelerini engelleyemediğini beyan etmiştir. Görüldüğü gibi bazı zaruret durumları veya örfi gerekçeler bu iki kadının fiziki mesafeyi koymasına engel olmaktadır. Yine salgın sebebiyle işini kendi isteği ile bırakan K19 (38), eşinin işini kaybetme riskiyle karşı karşıya olması sebebiyle memlekete gitmek zorunda kaldıklarını, eşinin Kırıkkale’de halen çalıştığını, ancak kendisinin aileden kalan evin tadilatıyla ilgilendiğini, her gün dışarı çıkmak zorunda kaldığını, bu sebepten dolayı da Kırıkkale’de iken uygulayabildiği fiziki mesafe kuralını memleketinde uygulayamadığını beyan etmiştir.

Bunla birlikte hastalığın ilk dönemleri, manipülatif haberlerin çokluğu, sosyal medyada yaşanan bilgi kirlilikleri salgının tam anlaşılmasına ve ciddiye alınmamasına sebep olmuştur. Örneğin K17 (44) bu durumu, “*ilk zamanlar sosyal mesafe koymadık, arkadaşlarla görüşmeye devam ettik. Çok ciddiye almadık. Süreç uzadıkça ciddiye almaya başladık. Ölüm vakaları başlayınca işin ciddiyetini anladık*” şeklinde ifade ederek pek çok kişinin düşüncesine tercüman olmuştur.

3.4. Pandemi Öncesi-Sonrası Evden Dışarı Çıkma ve Alışveriş Rutinleri

Ev kadınlarının dışarıyla temasları ve alışveriş rutinlerinde, pandemi sonrası bir takım değişiklikler olmuştur. Önceleri her istedikleri veya her ihtiyaç olması durumunda veya sadece sıkıldıkları için çarşıya, pazara ve marketlere giden kadınlar bu süreçte birlikte, rutinlerini değiştirmek durumunda kalmışlardır. Aslında bu değişim sadece kadınların hayatında gerçekleşmemiş, dünya genelinde bir değişim söz konusu olmuştur.

Katılımcı kadınlara pandemi öncesi ve sonrası ne sıklıkla evden çıktıkları, çarşı, pazara ve markete gittikleri sorulmuştur. Pandemi öncesinde, alış-veriş için veya sadece gezip dolaşmak için her gün dışarı çıktığını söyleyenlerin görüşme grubundaki sayısı 13, haftada bir çıktığını söyleyenlerin sayısı 2, haftada 2-3 kere çıktığını söyleyenlerin sayısı da 6 olarak tespit edilmiştir. Aynı gruba Pandemi sonrasındaki rutinleri sorulduğunda her gün dışarıya çıktığını söyleyen sadece bir (K19) katılımcı var iken haftada bir çıktığını söyleyenlerin sayısı 9, haftada 2-3 kere çıktığını söyleyen bir (K21), on günde bir çıktığını söyleyen 6, hiç çıkmadığını söyleyen ise 2 (K16,K17) kişinin olduğu dikkati çekmiştir.

Esasında tam da bu noktada toplumsal cinsiyet kabullerinin erkeğe olumsuz yansımalarından birisi dikkati çekmektedir. Erkekler ister çalışıyor olsun, ister emekli olsun, ister evde otursun bu süreçte

alışveriş için dışarı ile en çok temas eden grup oldukları görülmektedir. Zira 11 katılımcı, günlük ihtiyaçlar veya market alışverişleri gibi dışarıda yapılacak işler için eşleri veya oğullarının gittiğini söylerken, 10 katılımcı da alışverişlerini eşleri veya oğulları ile birlikte yaptıklarını belirtmiştir. Yani her iki durumda da erkeklerin ev dışında yapılan işlerden sorumlu tutuldukları veya erkeklerin sosyalizasyon sürecinde içselleştirmiş oldukları toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı kendilerini sorumlu tutmaları sebebi ile olsa gerek ev dışındaki faaliyetleri pandemiye rağmen görev olarak değerlendirip yerine getirmeye çalıştıkları dikkati çekmektedir.

Kadınlar evde kendilerini izole edebilirken erkeklerin böyle bir seçenekleri yok gibi görünmektedir. Bu durum esasında toplumsal cinsiyet kabullerinin yansımalarından sadece birisidir. Ataerkil bir toplum yapısında erkeklerin zararlı madde kullanımları (alkol, tütün, uyuşturucu vs.), rekabetçi yapıları, her şeyin üzerinde kontrol sahibi olma istekleri, muhalif bir kişilik geliştirmelerine, bu durum da strese bağlı hastalıkları, daha çokta A tipi kalp hastalıklarını beraberinde getirmektedir (Macionis, 2013: 330-331). Yeni Corona virüs salgını sürecinde de özellikle sokağa çıkma yasağı veya şehirlerarası seyahat yasağını delmeye çalışanların daha çok erkekler olduğu görüldü. Buna ek olarak yeni Corona virüse bağlı ölümlerde erkeklerin ölüm oranının kadınlardan %20 oranında fazla olmasını bazı bilim insanları kadındaki X kromozom ve östrojenle açıklasalar da Amerika’da yapılan bir çalışmaya göre sigara içme oranlarıyla doğru orantılı bulunmuştur.¹⁵ Dolayısıyla, ölümlerde erkek oranların yüksekliğinin, sosyolojik bakış açısıyla toplumsal cinsiyet kabulleri ekseninde incelenmesi gereken bir konu olduğu düşünülmektedir. Eril anlayış kısa dönem için erkeğin lehine gibi görünse de uzun dönemde aleyhine işleyebilmektedir.

Katılımcıların alışveriş rutinleri incelendiğinde pandemi öncesi ihtiyaç oldukça alışveriş yapılırken, pandemi sonrası liste yapılmak suretiyle toplu alışverişler yapıldığı, özellikle de gıda alışverişine önem verildiği dikkati çekmektedir.

Pandemi öncesi, aldıkları ürünleri direk yerleştiren kadınlar, pandemi sonrası, medyadan öğrenmiş oldukları bilgiler doğrultusunda dışarıdan eve giren tüm ürünlere farklı yöntemlerle dezenfekte işlemi uygulamış oldukları görülmektedir.

“Önceden aldıklarımı çamaşır suyu ile dezenfekte ediyordum, meyve sebzeleri sirkeli suda bekletiyordum ama paketlerden geçmediğini duydum televizyondan ondan beri çok dikkat etmiyorum. Balkonda bekletiyorum 3-4 saat, bazen bir gün...” (K14-29)

“Paketli ürünler dezenfektan ile siliyorum ürünleri sonra su ile yıkıyorum. Balkonda havalandırdıktan sonra yerleştiriyorum” (K15-28)

“Paketli olanları çamaşır suyu ile ıslattığım bez ile siliyorum. Sebze ve meyveleri sirkeli su ile yıkıyorum sonra dolaplara kaldırıyorum” (K3-40)

Katılımcı kadınların bir kısmı da pandemiden ilk haberdar olduklarında daha dikkatli bu tedbirleri uyguladıklarını, ancak aradan geçen zaman içinde ilk günlerdeki kadar dikkatli davranmadıklarını fark ettiklerine vurgu yapmışlardır.

“ilk zamanlar çamaşır suyu ile sulandırdığım su ile yıkıyordum paketleri ve dışarıdan gelen her şeyi. Şimdi yıkamıyorum, ya siliyorum ya da bir gün mutfak masasında bekletiyorum” (K13-47)

“Yıkabilecekleri sirkeli suda bekletip, yıkayıp dolaba kaldırıyorum. Önceden direk dolaba koyardım. Paketli ve dışarıda bekleyebilecekleri dışarıda bir gün bekletiyorum sonra kaldırıyorum. İlk zamanlarda paketleri çamaşır suyu ile silerdim, şimdi bekletiyorum. Poşetleri (market poşetlerini) evde bekletmiyorum çöpe atıyorum.” (K10-56)

¹⁵ <https://www.ntv.com.tr/saglik/corona-virus-erkekleri-kadınlardan-daha-fazla-olduruyor-iddiasi,xHcMwNeos0SJceWEtBxLyA>

Görüldüğü gibi kadınların dezenfekte alışkanlıkları medyadan edindikleri yeni bilgiler çerçevesinde evrilmektedir. Ama değişmeyen şey, dışarıdan içeri girebilecek bulaş riskini en aza indirme gayretlerinin sürüyor olduğudur.

3.5. Hanehalkı'nın Ev İçerisinde Uygulanan Tedbirlere Yaklaşımı

Pandemi süreci, kadınların ev içerisinde üstlendikleri sorumlulukların daha fazla arttığı ve çeşitlendiği bir dönem olmuştur. Bu süreçte hanehalkının, kadınların uyguladıkları koruyucu tedbirlere yaklaşımı ile bu tedbirler hakkında nasıl bir tutum sergiledikleri araştırılmıştır. Katılımcı kadınlara “Uyguladığınız tedbirler hakkında aile bireyleri ne düşünüyor, size yardımcı oluyorlar mı? Oluyorlarsa/ olmuyorlarsa nasıl?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir.

Katılımcı kadınların 17'si, aile fertlerinin de bu tedbirleri ilk günlerden itibaren önemsediklerini ve katılımcılara yardımcı olduklarını, 4 katılımcı ise aile fertlerinin ilk günlerde gereken özeni göstermediklerini ancak daha sonra işin önemini fark ettikçe önemsemeye başladıklarını belirtmiştir. Örneğin 44 yaşındaki K7, eşinin ilk zamanlar uyguladığı önlemleri gereksiz bulunduğunu ama zamanla virüsün etkilerini medyadan öğrendikçe korku geliştirdiğini ve tedbirlere katıldığını beyan etmiştir. Yine K13 (47), eşinin kendisini çok evhamlı olduğunu düşündüğü, kendisine kızdığı, ancak işin ciddiyetini anladıktan sonra kendisinin de yardımcı olduğunu beyan etmiştir.

Katılımcı kadınlar, eşleri ve çocuklarıyla birlikte bu süreçle mücadele etmekte, ailelerini yeni Corona virüsten korumak için gerekli gördükleri tedbirleri uygulamaya özen gösterdiklerini belirtmişlerdir. Kadınların dışında kalan aile bireylerinin alınan tedbirler noktasında yardımcı oldukları hususları şu şekilde sıralayabilmek mümkün; dışarıdan gelen kıyafetlerle eve girmemek, ayakkabıları dışarıda bırakmak, eve geldikten sonra el hijyeninin sağlanması veya duş alınması, dışarıdan getirilen erzak vs. nin balkona bırakılması, hijyene azami özen gösterilmesi.

Görüşme grubundaki kadınlar da ev içerisinde yeni Corona virüs tedbirleri konusundan en çok duyarlılık gösterenlerin kadınlar olduğu görüşündedirler. Bu duyarlılığın temelinde ailelerini korumak isteği, kendi ihmallerinden dolayı ailelerine virüsün bulaşmasından korkmaları önemli bir rol oynamaktadır. Teorik kısımda da bahsedilmiş olduğu gibi toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisi ile kadınlar ailelerine bulaşabilecek bir virüsün, bulaş riskini ortadan kaldırmanın kendi görevleri olduğu düşüncesindedirler. Aile fertlerinden birisinin bu virüs ile karşılaşması durumunda, engelleme görevini yerine getirememiş olmaları sebebi ile kendilerini sorumlu tutacakları düşüncesi ile azami derecede koruyucu tedbirleri uygulamaya çalışmaktadırlar.

“Benim ihmaldimden dolayı çocuklara bulaşırsa diye çok korkuyorum. Bu yüzden de sürekli temizlik yapıyorum.” (K6- 26)

“Çocuklarımı kaybedersem veya ben hastalanırsam çocuklarıma kim bakacak diye korkuyorum” (K14- 39)

“... hastalığın aileme bulaşmasından korktuğum için çok dikkat etmeye çalışıyorum” (K7- 41)

Bilindiği üzere Covid-19 sebebiyle hastaneye yatırılan kişilerin, yakınlarının hastalarını görmesi, onların bakım ve tedavi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri söz konusu değildir. Bu sebeple kendilerinin veya sevdiklerinin hastanede yalnız kalması ve yalnız ölmeleri düşüncesi kadınları rahatsız etmektedir. Bu sebeple hassasiyet gösterdiğini söyleyen K21(62), “Yaşımız altmış üzeri, eşime veya bana bir şey olmasından korkuyorum. Hastanede yatarsa gidip başında duramam, yalnız hastana köşelerinde perişan olur. Aynı şey benim için de geçerli. Bu dönemde ölürsek kimse cenazemize bile gelemez” şeklindeki beyanı pek çok kişinin düşüncelerini özetler niteliktedir. Aynı şekilde K19 (38)'da hastalanmaktan ve hastanede yalnız kalmaktan korktuğunu, bu süreçte ölmekten korktuğunu beyan etmiştir. Görüldüğü gibi katılımcıları sadece hastalanmak korkutmuyor, kendileri veya yakınları bu hastalıktan öldüğü zaman usulünce veda edememekten veya gerekli ritüellerle defin işlemlerinin gerçekleşmemesinden de korkuyorlar. Bu noktada dini inanışların, Covid -19 salgın

sürecinde insanlar üzerindeki etkilerinin de incelenmesi gereken önemli konulardan birisi olduğunu hatırlatmak gerekir.

3.6. Pandemi Sürecinin Gündelik Hayata Etkileri

Bilindiği üzere Sağlık Bakanlığı'nın kişilerin kendi karantinalarını uygulamaları ve evlerinde kalmalarına yönelik çağrıları, daha sonra İçişleri Bakanlığının 30 büyük şehir ve Zonguldak ilinde hafta sonları sokağa çıkma yasağı uygulamasının ardından, insanlar çok da alışık olmadıkları kadar uzun süreler evde kalmak durumunda kaldılar.

Türkiye'de örgün eğitim alan okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde toplam 18 milyon 108 bin 860 öğrenci¹⁶, Üniversitelerde ise öğrenim gören 7.9 milyon öğrenci (Saraç, 2020) bulunmaktadır. Dolayısıyla okulların tatil edilmesinin ardından bu öğrencilerin tamamı evlerine dönmüş, 20 yaş altı olan gençler ve çocuklar uygulanan sokağa çıkma yasağı sebebiyle evlerinden çıkamamıştır.

Yaşanan salgın sebebiyle toplumun büyük bir çoğunluğunun evlerine dönmesi ile birlikte, hayatın doğal akışında meydana gelen değişmelerin aile içerisinde gündelik hayatı farklılaştırmaya başladığı fark edilmiştir. Bu farklılaşmanın nasıl gerçekleştiğine ayna tutabilmek için gerçekleştirilen bu çalışmada katılımcı kadınlara Covid-19 yeni Corona virüs salgını sonrasında gündelik hayatlarında ne gibi değişikliklerin olduğu sorulmuştur. Görüşmelerden elde edilen bilgilere genel olarak bakıldığında katılımcı kadınların yeni Corona virüs öncesinde ki hayatların da farklı seviyelerde de olsa bir farklılaşma ortaya koyduğu dikkati çekmektedir.

Yapılan görüşmelerde, ev içerisindeki temizlik alışkanlıklarında değişmeler olduğu, ev düzenlerinin ve gündelik rutinlerinin tamamen değiştiği, kadınların ev içi işlerle ilgili yüklerinin arttığı, bu durumun kadınları eskiye oranla daha fazla yıpratıldığı öğrenilmiştir.

Temizlik alışkanlıklarındaki artışı, bazı katılımcılar temizlik süresi olarak ifade ederken bazı katılımcılar kullanılan temizlik ürünlerini ifade ettikleri dikkati çekmiştir. Örneğin K1 önceleri temizlikte çamaşır suyu ve sirkeyi çok kullanmadığını ancak bu süreçte tüm temizliklerinde çamaşır suyu ve sirke kullanmaya başladığını belirtmiştir. Yine “*Önceden haftada bir kere, bazen 2-3 kere temizlik yapardım, şimdi her gün temizlik yapıyorum. Sürekli bir yerleri siliyorum. Elimde hep bir toz bezi ve çamaşır suyu var. Ellerim mahvoldu*” şeklinde beyanda bulunan K20 (22) temizlik süresindeki artıştan bahsetmiştir.

Katılımcı kadınların ev içerisinde zaten var olan sorumluluklarının bu süreçte daha fazla arttığı görülmektedir. Bazı katılımcılar dışarı ile teması en aza indirmek için pek çok şeyi evde üretmeye çalıştığı, bu durumun kendisini mutfaktan çıkamaz hale getirdiğini belirtmiştir. Buna ek olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın uzaktan eğitim yapılması yönünde almış olduğu kararlarla birlikte ilköğretim öğrencisi olan velilerin çocuklarıyla birebir ders yapmaları, çok çocuğu olan annelerin çocuklarının eğitimi ile ilgili düzenlemeler yapmalarının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

“İşlerim çok arttı. Ekmeği evde yapıyorum, çocukların öğretmeni oldum, onların ödevleri ile uğraşılıyor, durmadan yemek yapıyorum. Yemek yapmaktan bıktım mesela. Sürekli çamaşır suyuyla bir yerleri temizliyorum. Önceden de bu işleri yapardım ama 2-3 günde bir temizlik yapar, en azından bazen dışarı çıkıp dolaşabiliyor, bir nefes alabiliyordum. Şimdi onu da yapamıyorum, her gün temizlik yapıyorum, hep evdeyim...”(K3-40).

Yine K7 (41), gündelik hayatlarında çok şey değiştiğini beyan ederken “...Hep evdeyiz bu durum çocuklarla beni çok bunalttı. Sürekli moral ve motivasyonlarını yüksek tutmaya çalışıyorum, bu durum beni çok yoruyor. Daha çok sinirleniyorum, daha çok

¹⁶ <https://www.ntv.com.tr/egitim/meb-egitim-ogretim-istatistiklerini-acikladi,lShpxzBaC0mdXGSjqiOppg>, 07.09.2019 - 12:12

sabrediyorum. Psikolojim çok zorlanıyor. Küçük oğlum sadece benimle ders çalışmak istiyor, kızım da (derslerini) hep bana soruyor” şeklinde serzenişte bulunmuştur.

Hayatın doğal akışı içerisindeki düzeni tamamen değişen aileler olmakla birlikte, evde kalan çocukların sıkılmalarını ve dışarı çıkma isteklerini önlemek için kadınların ellerinden geleni yaptıkları görülmektedir. Bu durum kadınları hem bedenen hem de ruhen yorduğu ve için süreçten ruh sağlıklarının olumsuz yönde etkilendiği dikkati çekmektedir. Örneğin yirmi yaş altı 3 çocuk annesi K18 (33)’in, “*tüm düzenimiz bozuldu. Eşim evde değil (gardiyan) öğrenci yurdunda kalıyor. Eşim evdeyken, çocuklarla biraz ilgilenirdi, ben biraz dinlenebiliyordum, şimdi akşama kadar ayaktayım. Sürekli dağınıklık topluyorum, bir şeyler yapıyorum, hep temizlik, yemek yapıyorum, çocuklar sıkılmasın diye sürekli onlara bir şeyler yapıyorum, hamburger yapıyorum, abur cuburları evde yapmaya çalışıyorum, hiç oturmuyorum. Psikolojim bozuldu, yorgun ve halsiz hissediyorum. Çok sinirli oldum, sürekli bağıryorum”* (K18-33). Yine K4 (43)’ün “*Düzensizlik var hayatımda. Bir düzenimiz kalmadı. Sürekli evde bir yoğunluk var, işlerim arttı. Ekmeğimi evde yapıyorum, lokanta usulü yemekler yapıyorum ki, çocuklar dışarıdan yemek yemek istemesinler, sürekli onları mutlu edecek şeyler yapmak için uğraşıyorum. Kendime hiç vakit ayıramaz oldum...*” şeklindeki beyanı bu durumu daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bu süreçte sürekli evde olan kadınlar, artan ev içi işlerinden dolayı daha fazla yorulduklarını ve dinlenmeye vakit ayıramadıklarını belirtmektedirler. Görüşmeler sırasında kadınların bu dönemde artan ev işleri ve çocuklarla ilgilenme noktasında erkeklerden bekledikleri desteği alamadıkları dikkati çekmiştir. Bu durum zorlu bir süreçle tek başına baş etmek zorunda kalan kadınları hem bedenen hem de ruhen olumsuz etkilemiş ve kadınların yıpranma payını arttırmış görünmektedir. Pek çok kadın herkese ve her şeye sabretmek zorunda kalmanın görevi gibi algılanmasının kendi dünyaları üzerindeki olumsuz etkisinden son derece şikayetçi olduğunu sık sık vurgu yapmıştır.

3.7. Eve Dönüşün Aile İçi İletişime Etkileri

Katılımcı kadınlara, yaşanan eve dönüşlerden kaynaklı aile içerisinde iletişim ve çatışma sorunları yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Katılımcı kadınların 7’si süreçte çok da bir şey değişmediğini beyan ederken, 6 kadın çocuklar arasında çatışmaların arttığını, 3 kadın eşiyile iletişim sorunları ve çatışmalar yaşadıklarını, 5 kadın da aile içi iletişimlerinin eskiye oranla daha iyi düzeye geldiğini, birbirlerine karşı daha anlayışlı olmaya başladıklarını ifade etmiştir. Aile içindeki bireylere, ailenin yapısına ve aile içi iletişim ağına bağlı olarak verilen cevapların farklılık ortaya koyduğu dikkati çekmektedir.

Görüşmeler sırasında bu farklılaşmada tek ebeveynli aileler, çekirdek aileler ve emekli aileleri şeklinde bir farklılaşmanın olduğu dikkati çekmiştir. Tek ebeveynin, ev içerisindeki tüm sorumluluğu üstlenmesi, çocuklarla olan ilişkiyi olumsuz etkilemekte, çatışmalara sebep olmaktadır. Zira eş gardiyan olduğu ve eve gelemediği için çocuklarla tek başına ilgilenmek zorunda kalan K18 (33) bu süreçte çocuklarla daha çok çatışma yaşadığını beyan etmiştir.

Eşlerin birlikte olduğu ailelerde, her ne kadar salgının ilk dönemlerinde çatışmalar, iletişim sorunları olmuşsa da zaman içerisinde çocukların kendi aralarındaki çatışmalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Salgının ilk dönemlerinde, evde kalmak, alışılmış rutinin bozulması eşlerin gerilmesine sebep olsa da sürecin uzamasıyla uzlaşma yolları bulunmuş olduğu görülmektedir. Örneğin K13 (47), “*ilk zamanlar sıkıntıdan bana sarmıştı”* şeklinde ifade ettiği süreci şu şekilde açıklamaktadır; “*ilk zamanlar eşimle çatışmalar yaşadık. Boş durmayı hiç sevmez. İlk zamanlar sıkıntıdan bana sardı. Mutfak işlerine çok karışmaya başlamıştı, bu yüzden çatışmalarımız oldu. Şimdi O da mutfığa giriyor, birlikte yapıyoruz. Bir şerlerle uğraşınca o da biraz normalleşti”*. Yine on iki yıllık evli K15 (28)’de, eşiyile birbirlerini bu süreçte tanımaya başladıklarını beyan ederek “*ilk zamanlar eşimle yaşıyorduk. İş düzenleri 2 hafta evde, 2 hafta çalışıyor olarak düzenlendi. Evde olduğu 2 hafta çatışma çok oluyordu. Her sözümüz birbirimize batıyordu, yanlış anlıyorduk ve tartışıyorduk. Şimdi biraz daha durgunuz, galiba tanımaya başladık birbirimizi. Bu süreç bence ya*

eşleri birbirine bağlayacak, ya ayıracak. Bizi bağladı bence” şeklindeki beyanından da anlaşılacağı üzere uzun yıllar evli olan eşlerin dahi bu süreçte birbirleri hakkında yeni yeni şeyler öğrendikleri anlaşılmaktadır.

Yirmi yaş altı sokağa çıkma yasağının ardından tamamen evde kalan çocukların daha çok birbirleriyle çatışmalar yaşadıkları, ebeveynleriyle iletişimlerinin arttığı dikkati çekmektedir. Örneğin K17 (44), “Kızlarım çok sıkılıyor ama bir yönden de iyi oldu. Birlikte çay içiyoruz, sohbet ediyoruz, ama kardeşler çok sıkıldıkları için birbirleriyle çatışıyorlar, dışarı çıkmak istiyorlar. Her konuda birbirlerine sataşıyorlar” şeklinde beyanda bulunmuştur. Yine işini kaybeden ve eşi de işini kaybetme tehlikesi yaşayan, bu nedenle de memleketine dönmek durumunda kalan K19 (38), “...Çocukları bize yaklaştırdı bu dönem. Şakalaşılıyor, boğuşuyoruz, sohbet ediyoruz. Bir arada olmak iyi geldi. Eşimle de herhangi bir çatışmamız olmuyor...”(K19-38) şeklindeki beyanı bu sürecin ebeveyn-çocuk ilişkisine katkı sağladığına yönelik örneklerden birisidir.

Çalışma hayatları olmadığı için önceden var olan hayatlarına devam ettikleri ve dışarı ile iletişimleri de kesildiği için birbirlerinin varlığından güç alarak sürdürdükleri bir hayatlarının olması, emekli çiftlerin arasında çatışmaların olmasını engellemiş görünmektedir. Daha önce var olan sakin hayatlarını kendi içlerine dönerek sürdürmeyi tercih ettikleri dikkat çekmektedir.

“Biz zaten bir arada olmayı seven bir çiftiz, korona öncesinde de sohbet etmeyi balkonda oturmayı severdik. Şimdide öyle yapıyoruz...”(K21- 62)

“Bizim zaten ev içerisinde genel olarak sakin bir hayatımız var. Bu süreçte de bir çatışma veya iletişim sorunları yaşamadık. (K12-56)

Salgın dönemi hanelerde, hayatın daha yoğun ama daha durağan bir sürece girilmesine sebep olmuştur. Yoğundur, ev içerisindeki hareketlilik ve ev içi işlerin temposu artmıştır. Durağandır, yetişilecek, gidilecek bir yer yoktur, dışarıda kaçırılan bir şey yoktur. Bu durum aile bireylerinin birbirleriyle vakit geçirebilmelerine olanak tanımıştır. Aile içi iletişimin arttığı, çatışmaların da azaldığı bir durum söz konusudur. Zira bir katılımcının “...Herkes beraber yaşamak zorunda olduğunun farkında, bundan dolayı işi zorlaştırmamaya çalışıyor, tahammül seviyemiz arttı gibi, idare etmeyi öğreniyoruz.”(K8-52) şeklindeki beyanı yaşamın durumu özetler niteliktedir.

Bu süreçte, modern hayatın getirdiği bireysellik, yerini tahammül ederek, sabrederek, idare ederek bir arada yaşamaya bırakmıştır. Kendine iyi bakmanın yerine birbirine iyi bakmaya, dolayısı ile de birlikte var olmaya yönelik bir hayat tarzına dönüşüm söz konusu gibi görünmektedir.

3.8. Salgınla İlgili Alınan Tedbirlerin Sürelerinin Uzaması

10 Mart 2020 tarihinde başlayan Covid-19 yeni Corona virüs salgınında, günlük hayatını kaybedenlerin sayısı en yüksek noktasına 19 Nisan 2020’de ulaşmış¹⁷, o günden sonra ufak dalgalanmalarla da olsa günlük ölüm oranları düşüşe geçmiştir.

Günlük	19 Nisan 2020	21 Mayıs 2020
Vaka Sayısı	3.997	972
Yoğun Bakım Hasta Sayısı	1.992	877
Entübe Hasta Sayısı	1.031	445
Vefat Sayısı	127	23

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde bir ay gibi bir sürede, günlük vaka sayılarında, günlük yoğun bakım ve entübe hasta sayılarında ne kadar hızlı bir düşüş yaşandığı daha net anlaşılmaktadır. Bu düşüşte toplumsal olarak uygulanan tedbirler ve gerekli otoritelerce alınan önlemler son derece etkili olmuştur.

Katılımcıların, salgının başlamasından bu güne kadar geçirilen süreçte, alınan önlemler ve kısıtlamalara, ev içerisinde meydana gelen değişikliklere uyum sağladıkları veya sağlamaya

¹⁷ <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/turkey/>

çalıştıkları görülmüştür. Bu noktadan hareketle şayet bu sürecin bir müddet daha uzaması/uzatılması durumunda, kendilerini ve ailelerini bu durumun nasıl etkileyeceğini düşündükleri sorusu yöneltmiştir.

Katılımcı kadınlardan 3'ü dışında, diğer katılımcıların tamamı farklı farklı gerekçeler ileri sürmek suretiyle, bu sürecin uzaması durumundan olumsuz etkileneceklerini, 7 kişi de yakınlarını (aileleri, arkadaşları vs.) görememekten dolayı çok üzüleceklerini ve bu durumun onları çok yoracağını beyan etmiştir. Daha çok sıkılacaklarını, kendilerinin ve çocuklarının psikolojilerinin bozulacağını, ev içerisinde çatışmaların artacağını beyan eden görüşme grubundaki kadın sayısı 10'dur. İşsiz kalan ancak sürecin uzamasıyla kalıcı olarak işsiz kalabileceğini veya işlerinin azalabileceğini ekonomik bakımdan sıkıntı çekeceğini beyan eden 2 kişi (K9-47, K6-26) bulunmaktadır. Bir katılımcı (K19-38), eşinin işini kaybetmediği sürece, sürecin uzamasının çok da önemli olmadığını belirtirken, iki katılımcı (K13-47, K14-39) da sürecin uzaması gerektiğini, salgının tamamen bitene kadar alınan tedbir ve önlemlerin uygulanması gerektiğini beyan etmiştir.

“Bizim çocuklar zaten evde durmaktan çok sıkıldılar, bu süreç daha da uzarsa psikolojileri bozulur diye düşünüyorum. Ben de çok yoruldu ama yazın geçecek diye sabrediyorum. Eğer yazın da evlerde kalırsak bizim de psikolojimiz bozulur gibi geliyor” (K3-40)

“Çok zor olur. Oğlum ergen, kızım ön ergen, küçük bana bağımlı. Çatışmalarımız ve iletişim sorunlarımız artar. Psikolojimiz daha çok yıpranır”(K7-41)

“Önümüz yaz, yaz sıcaklığında evde durmaktan daha çok zorlanırsınız. Çocuklara belli etmemeye çalışıyorum ama ben de çok sıkıldım, çocuklar da çok sıkıldı. Süreç uzarsa ev içerisinde daha fazla çatışmalar olabilir. Bu durum hepimizi çok gerer. Zaten oğluma bu 2 ay 5 ay gibi geldi” (K17-44)

Ev içerisinde, yakın gelecekte bu kısıtlamaların hafifleyeceği ve alınan önlemlerin esnetileceğine yönelik inancın fazla olması, süreci katlanılır kılan bir etken olarak görülmektedir. Nitekim yeni Corona virüs ile mücadelede ilk dönemin tamamlanmış olmasının ardından, 6 Mayıs 2020'de Sağlık Bakanı Fahrettin Koca tarafından açıklanan “Kontrollü Sosyal Hayat”¹⁸ döneminin başlaması yönündeki kararın isabetli olduğu da görülmüştür.

3.9. Salgın Sonrası Normal Hayata Dönüş

Covid-19 yeni Corona virüs salgını tüm dünyada sona erse dahi “yeni normal, post-Corona, sosyal mesafe (fiziksel mesafe)” gibi yeni kavramlar gündelik hayattaki yerini koruyacak gibi görünüyor.

Katılımcılara, salgın sürecinin bitmesinin ardından, salgın öncesindeki normal hayatlarına dönüp dönemeyeceklerine dair düşünceleri sorulmuştur. Katılımcılardan sadece ikisi (K5-56, K19-38) normal hayatına hemen dönebileceklerini, katılımcılardan 9'u hemen normalleşilemese de zaman içerisinde normal hayatlarına dönebileceklerini, 7 katılımcı ise eski normale geri dönülemediğini, yeni normallerinin olacağına inandıklarını beyan etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde, bu yeni normallerden kastedilenlerin, “temizlik alışkanlıkları, kişiler arası fiziki mesafe ve hayata dair öncelik sıralarındaki değişiklikler” olarak üç madde altında toplanabilmesi mümkün. Katılımcılardan K3 (40), *“Temizlik alışkanlıklarımın değişeceğini düşünüyorum. Şu anda günde iki üç kere çamaşır suyu ile ıslak zeminleri yıkıyorum. Herhalde bu durum bende kalıcı olacak. Sosyal mesafe de kalıcı olur gibime geliyor. Eskiden uzak duran, mesafeli duran insanları çok onaylamazdım, şimdi bana çok mantıklı geliyor”,* yine K13 (47) *“Eski hayatıma dönemem diye düşünüyorum. İnsanlarla mesafeyi hep korumayı düşünüyorum. Eskisi gibi sarılıp öpmeler olmaz. El hijyenine dikkat etmeye devam ederim”* şeklindeki beyanları örnek gösterilebilir.

¹⁸ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-koca-acikladi-kontrollu-sosyal-hayat-donemi-basliyor-482213.html>, Haber Giriş: 6 Mayıs 2020 Çarşamba 15:13

Hayata dair önceliklerinin değiştiğini beyan eden katılımcılardan K4 (43), hayatı daha minimal yaşayacağını, kendisine daha çok zaman ayıracağını, daha çok seyahat edeceğini ve yaşlılarla daha çok zaman geçireceğini beyan ederken; K11 (55) ailesiyle ve sevdikleriyle daha çok vakit geçireceğini, dünya için değil daha çok ahiret için çalışacağını beyan etmiştir.

Bu soruya ek olarak katılımcılara, ülkemizde bu salgının tamamen bittiğinin ilan edilmesinin ardından ilk yapmak istedikleri şeyin ne olduğu sorusu yöneltmiştir. Katılımcılardan 8 kişi akrabalarını görmeye gideceğini; 7 kişi dışarıda özgürce gezmek istediğini; 2 kişi arkadaşlarıyla buluşmak istediğini beyan etmiştir. K9 (47) işine gitmek istediğini, K10 (56) dışarıda yemek yemek istediğini, K11 (55) cami cemaatiyle sabah namazı kılmak istediğini, K19 (38) tatile gitmek istediğini beyan etmiştir.

Bilindiği gibi Akdeniz insanı, bireysel ilişkiler ve sosyalleşmeye oldukça önem vermektedir (Başol, 2014: 45). Bu durum yaşadığımız toplumda da fiziki mesafe konulmasını ve bu mesafenin muhafaza edilmesini güçleştirici bir özelliktir. Bu duruma paralel olarak, katılımcıların salgın sürecinin bitmesinin ardından akrabalarıyla sosyalleşmek istemelerini veya dış dünya ile tekrar temasa geçmek istediklerini beyan etmeleri oldukça düşündürücüdür. Salgın sonrası kalıcı olacağını düşündükleri fiziki mesafe kuralının, uygulama noktasında en çok zorlanılan kural olacak gibi görünmektedir.

4. SONUÇ

Covid-19 yeni Corona virüs salgını dünya genelinde pek çok alanda bir kırılma yaşanmasına sebep olmuştur. Bu kırılmaların etkilerinin önümüzdeki yıllarda daha net görüleceği muhakkaktır. Devletler bir yandan eğitim, sağlık ve ekonomi alanlarında ortaya çıkabilecek olası güçlü bir krizin önüne geçmeye çalışırken, diğer yandan da toplumsal olarak kitlelerin yönlendirilmesi, alınan tedbirlere uyum sağlanması için gerekli çalışmaları yapmaktadırlar.

Dünya genelinde, bundan sonraki sosyal hayat ile ilgili farklı farklı tedbirler alınmaktadır. Örneğin Berlin’de çocukların ayrı ayrı oynayacakları oyun havuzları tasarlanırken, Amsterdam’da cam kabinli lokantalar işletilmeye başlamıştır.¹⁹ Yine İzmir’de de yeşil alanlarda, park alanlarında “çemberli sosyal mesafe” uygulaması başlatılmıştır.²⁰ Türkiye’de bundan sonraki süreçte tren ve uçakla gerçekleştirilecek seyahatler için “Hes Kodu” uygulaması getirilmiştir.²¹ İnsanlar, kontrollü olarak yeniden sosyal hayatın içine dönmeye, normalleşmeye çalışmaktadırlar. Ancak şu da bir gerçektir ki bundan sonraki süreçte “Normal” kavramı, alışıla gelen normalleri ifade etmeyecek, bir hayli değişikliğe uğrayacaktır. Gündelik hayat içerisinde, otoritelerin de yönlendirmeleri sonucunda yeni normallerden bahsedileceği açıkça görülmektedir. Bu yeni normal sürecinde pek çok olgu yeni normallerimiz olarak hayatımızda yerini alacak gibi görünmektedir.

Tüm bu süreçte ailelerin bu durumdan nasıl etkilendikleri, ev içerisinde ne gibi farklılıkların olduğu araştırılmıştır. Zira bu dönem, çok fazla birlikte zaman geçiren aileler, birbirlerinden uzun süreliğine ayrı kalmak zorunda kalan aileler gibi farklı aile modellerinin de görülmesine sebep olmuştur. Bu noktadan hareketle, ev kadınlarının ev içerisinde yaptıkları çalışmalar, Covid-19 ile mücadelede aldıkları tedbirler ile aile bireylerinin özellikle de ev kadınlarının rollerinde meydana gelen değişime ışık tutulmak istendi.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilere göre katılımcı kadınların tamamının bu süreci yorucu, sıkıcı ve stresli bir dönem olarak görseler de çocuklarını ve sevdiklerini yeni Corona virüsten koruyabilmek için sabırlı davranmaya çalıştıklarını söyleyebilmek mümkündür. Özellikle çocuklu kadınların, çocuklarının bu süreci en az hasarla atlatabilmeleri konusunda ellerinden geleni yaptıkları görülmektedir. Tabi ki anormal zamanlarda kişilerin normal tepkiler vermesi beklenemez. Ancak

¹⁹ <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/hollandadaki-restoranin-hizmeti-dunyada-yeni-trend-olabilir,yf07jUMvYUWgNP3IgiS7Q/hMp4iZc3bE-gXRxqKEwrNA>

²⁰ <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/izmirde-yesil-alanlarda-cemberli-sosyal-mesafe-donemi,e5XiCbhcQk6t6BgZKxi0RA/1u5EaCSEkEaFolzKEfArew>

²¹ <https://www.haberturk.com/hes-kodu-nasil-alinir-hayat-eve-sigar-uygulamasini-indir-hes-kodu-al-2687874>

kadınlar kendi iç dünyalarında yaşadıkları hezeyanları, sıkıntıları, sorunları bir kenara bırakarak ailelerinin özellikle çocuklarının bu dönemi daha rahat geçirmeleri için ellerinden geleni yapmaya gayret sarf etmektedirler.

Covid-19 sürecinde kadınların ev yükü iyice artmıştır. Rutin olarak kabul edilen ev işleri (yemek, bulaşık, çamaşır, ütü, ev temizliği vs.) bu süreçte aralıksız yapılan işler haline gelmiş, yemek çeşitliliği artmıştır. Önceleri dışarıdan alınan her türlü gıda evde yapılmaya, çocukların ev içerisinde daha keyifle kalabilmeleri için abur cubur şeklinde ifade edilen (cips, hamburger, şekerlemeler, dondurma vs.) ürünler kadınlar tarafından evlerde yapılmaya çalışılmaktadır. Dışarıdan gelen hür türlü ürün, bulaş riskini en aza indirmek adına dezenfekte edilerek ev içerisine alınmaktadır. Çocukların uzaktan eğitim sürecince, ödevlerini yapmaları, derslerine konsantre olabilmeleri ve bu faaliyetlerin düzenlenmesi konusunda yine kadınların çok çaba sarf ettikleri görülmektedir. Okuluna, park ve bahçelere gidemeyen, dışarı çıkamayan 20 yaş altı çocukların enerjilerini atabilmeleri ve bu süreci daha kolay atlatabilmeleri; bu dönemde sınava girecek çocuklarının motivasyonunu diri tutabilmek de büyük oranda yine kadınların gayretleri ile olmaktadır.

Uzun süre bir arada kalmak bireylerin yüzüne tutulan spotlar gibi etki göstermiştir. Daha önceden fark edilmeyen şeylerin fark etmelerine sebep olmuştur. Bu durum ufak çatışma ve iletişim kazalarına sebep olmuş olsa da genel itibariyle birbirleri hakkında yeni şeylerin öğrenilmesine sebep olmuş, aile fertlerinin birbirine tahammül seviyesini arttırmıştır. Bu süreçte yine kadınların ev içerisindeki çatışmalarda arabulucu ve uzlaştırıcı taraf olduğu dikkati çekmektedir. Ancak bu verilerin Tüm ülke veya dünya insanları için geçerli olduğunu söyleyebilmenin mümkün olmadığını, sadece görüşme grubundaki kadınların görüşlerini yansıttığını bir kez daha belirtmekte fayda vardır.

Bir işin her gün yapılması çok yorucu olabilmektedir. Bu süreçte, rutinleri bir hayli değişen ve iş yükleri her bakımdan artan, yedi yirmi dört hizmet veren ev kadınlarının da en az dışarıda bu süreçle mücadele eden kamu görevlileri ve meslek erbapları kadar yorulmuş oldukları görülmektedir. Hem bedenen hem ruhen yorulan ve mesai saati mefhumundan uzak çalışan ev kadınlarının, salgının bitmesinin ardından ne tür sorunlar yaşayacaklarının, araştırılması gereken bir konu olduğunu belirtmek gerekir.

Pandemi sonrasında, sıkça kullanılan “yeni normal” lerin olacağı açık görünmektedir. Ancak insanlarla bir araya gelmeyi özleyen, dokunarak ve sarılarak sevgisini gösteren bir toplum için fiziki mesafe kuralının alışkanlık haline getirilmesi biraz zor görünmektedir. Yeni normalin gereği olan fiziki mesafenin korunması, bireylerin kendi iç kontrolleriyle uygulanabilir noktasına gelene kadar eski alışkanlıkların devam edeceği düşünülmektedir. Ayrıca medyanın ev kadınları üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda Covid-19 ile mücadelede medyanın gücünden faydalanmanın gerekliliğine bir kez daha vurgu yapmak gerekir.

KAYNAKÇA

2001 Yılı Aile Raporu (2002). Ailede Rol ve Sorumluluklar, Aile İçi İlişkiler Komisyonu, Editör: Çaylıoğlu, İ.,T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Bilim Serisi, No:120, Ankara

Akın, A.& Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri, C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 25(4), 2003 Özel Eki

Başol Öztürk R., (2014). Akdeniz Çalışma Kültürü, Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (ISSN: 2146-3417) Yıl: 2014 – Cilt: 3 – Sayı: 1S

Bhasin, K., (2003). Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”, Çeviri: Ay, K., Dayanışma Vakfı Yayınları, 1.Basım, İstanbul

Çiçek, B.& Çopur, Z. (2018). Bireylerin Kadınların Çalışmasına ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları, International Journal of Eurasian Education and Culture, 3(4), 1-21.

Gögebakan, T. (2020). Tarihteki Diğer Pandemiler: İnsanlık Diğer Ölümcül Salgın Hastalıklardan Nasıl Kurtuldu?. <https://www.verianaliz.net/pandemi-tarihi-corona-19-veri-analiz-infografik/> Güncellenme Tarihi: 23 Mayıs 2020

Günay, G.& Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 153(153).

Jianhua, G. (2020). Çin'in Yeni Corona virüs Zatürresine Karşı Savaşı: Mücadeleler, Sonuçlar ve Yansımalar, Çeviri: Başer ,M. E. Doğu, D., BRIQ • Cilt 1 Sayı 2 Bahar

Karakaya, H. (2018). Görünmez Emek ve Ev Kadınları, Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2(1), 73-94.

Kayhan, M. (2020). İnsanlık Tarihinin Seyrini Değiştiren 11 Salgın Hastalık, <https://arkeofili.com/insanlik-tarihinin-seyrini-degistiren-11-salgin-hastalik/>, 14 Mart 2020

Macionis, John J. (2013). Sosyoloji, Çeviri Edit: Akan, Vildan, Nobel Yayınları, 13.Basım

Marshall, G. (2009), Sosyoloji Sözlüğü, Çeviri: Akınhay, O., Kömürcü, D., Bilim ve Sanat Yayınevi, Ankara

Ozoglu, M. (2020). <https://tr.euronews.com/2020/04/06/-19-sozlugu-yeni-tip-koronavirus-icin-kullan-ilan-terimlerin-ne-kadar-n-biliyoruz> , Son güncelleme: 06/04/2020

Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı, Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi, 1(1), 21-39

Özkaya, T. (2020). <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/turkiyenin-il-il-kovid-19-vaka-haritasi/1788776>, 02.04.2020

Reger, M. A.; Stanley, I. H. & Joiner, T. E. (2020). Suicide Mortality and Coronavirus Disease 2019—A Perfect Storm?. JAMA psychiatry.

Saraç, Y. (2020). Çevrimiçi Yüksek Öğrenim İçin Ulusal Bir Yol Haritası Hazırlama, University World News, <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200415120209980>, Nisan

Şenol, D., (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Medya, Edit: Şenol D., Kaya, H. E., Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Baskı, İstanbul: Lisans Yayıncılık., ss.313-331.

Taştan, A. (2020). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Uluslararası Göç ve Kadın- Kırıkkale Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale

Yanıklar, C., (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Çalışma Yaşamı, Edit: Şenol D., Kaya, H.E., Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, 241-256, Lisans Yayınları, 1. Baskı, İstanbul

<http://www.lugatim.com/s/salg%C4%B1n>

https://19bilgi.saglik.gov.tr/depo/afisler/Halk/-19_14_KURAL_AFIS_50X70.pdf

<https://19bilgi.saglik.gov.tr/tr/-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir>

<https://hsgm.saglik.gov.tr/dosya/mevzuat/genelge/Bulasici-Hastaliklar-ile-Mucadele-Rehberi-Genelgesi-2017-11.pdf>

<https://hsgm.saglik.gov.tr/dosya/mevzuat/genelge/Bulasici-Hastaliklar-ile-Mucadele-Rehberi-Genelgesi-2017-11.pdf>

<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bulasicihastaliklar-haberler/ulusal-pandemi-hazirlik-plani.html>

<https://kelimeler.gen.tr/salgin-nedir-ne-demek-263668>

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Endemik_\(t%C4%B1p](https://tr.wikipedia.org/wiki/Endemik_(t%C4%B1p))

https://tr.wikipedia.org/wiki/Koronavir%C3%BCs_Bilim_Kurulu

https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_2020_koronavir%C3%BCs_pandemisi

<https://www.dmax.com.tr/koronavirus-gercegi/ozel-bolum>

<https://www.ntv.com.tr/saglik/corona-virus-erkekleri-kadinlardan-daha-fazla-olduruyor-iddiasi,xHcMwNeos0SJceWEtBxLyA>

<https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on--19--22-april-2020>

<https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on--19--22-april-2020>